

VEIKSMAŽODŽIO *EITI* KONSTRUKCIJOS XVI A. LIETUVIŲ KALBOS RAŠTUOSE

Agnė Lisauskaitė

Lietuvių kalbos katedra
Taikomosios kalbotyros institutas
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5, LT-01131 Vilnius
agne.lisauskaite@flf.vu.lt

1. Įvadas

Šio tyrimo objektu pasirinkta konstrukcijų su slinkties (toliau – SL)¹ veiksmažodžiu *eiti* raiška bei semantika XVI a. lietuvių kalbos raštuose. Vienas pirmųjų ir bene daugiausia dėmesio judėjimo įvykio (angl. *motion event*) kodavimui kalbose skyrė amerikiečių lingvistas Leonard'as Talmy'is (1972, 1985, 1991, 2000, 2007). Mokslininko nuomone, judėjimo įvykį sudaro objektas (Figūra), judantis arba esantis tam tikroje vietoje referencijos objekto (Fono) atžvilgiu. Be Figūros ir Fono elementų, išskiriamas Kelias, t. y. kryptis, kuria juda objektas, arba vieta, kurią jis užima, bei Judėjimo komponentas, nurodantis judėjimo buvimą ar vietą. Judėjimo įvykį gali sudaryti ir šalutiniai elementai: Būdo ir Priežasties komponentai papildo pagrindinį judėjimo įvykį (Talmy 1985, 71; Žilinskaitė 2010, 34). Remiantis L. Talmy'io teorija, visos kalbos gali būti suskirstytos į dvi tipologines kategorijas: veiksmažodines kalbas (angl. *verb-framed languages*) ir satelitines kalbas (angl. *satellite-framed languages*). Ši klasifikacija remiasi tuo, kokiomis priemonėmis kalbos koduoja Kelio semantinį elementą. Veiksmažodinės kalbos Judėjimą ir Kelią perteikia veiksmažodyje. Satelitinės kalbos Kelią fiksuoja satelite², o veiksmažodis koduoja šalutinį veiksmą (angl. *co-event*), kuris dažniausiai nurodo Būdą ir Priežastį. Veiksmažodinėse

---

¹ Šiame darbe vartojamas terminas *slinktis* skiriasi nuo užsienio tyrėjų darbuose taikomos sąvokos *motion* (liet. *judėjimas*). Lietuvių lingvistikos darbuose, kaip ir užsienio mokslininkų tyrimuose, *judėjimas* suvokiamas kaip plati sąvoka, t. y. egzistuoja mechaninis, fizinis, cheminis, biologinis, psichinis ir socialinis judėjimas. Vadinasi, sutariama, kad judėjimas yra platesnė kategorija, kuri apima ir slinkties konceptą, nurodantį subjekto judėjimą iš vieno taško į kitą (žr. Marcinkevičienė 1990, 22–23; Valiulytė 2001, 201; Jakulis 2004, 20; Drukteinytė 2006, 32; Labutis 2007, 32; Arkadjev 2008, 8–11; Paulauskas 2015). Pavyzdžiui, lietuvių kalbos veiksmažodis *suktis* priklausytų plačiai judėjimo kategorijai, bet ne slinkties klasei: minėto predikato subjektas juda aplink savo ašį, bet šiuo atveju veiksmažodis nenurodo kryptingo judėjimo link tam tikro galutinio taško. Reikėtų pridurti, kad užsienio tyrėjų darbuose nėra brėžiama skirtis tarp judėjimo ir slinkties – visi judėjimo įvykiai įvardijami bendru terminu *motion* (liet. *judėjimas*).

² Satelitai yra suvokiami kaip glaudžiai su veiksmažodžiu susiję dėmenys ar elementai (išskyrus galūnes, pagalbinus žodžius, vardažodinius argumentus). Veiksmažodžio šaknis su savo satelitu suformuoja veiksmažodžio kompleksą. Tam tikrais atvejais satelitai priklauso aiškiai kategorijai, tačiau linkstama manyti, kad jie sudaro gramatinius ryšius (Talmy 1985, 102). Satelitais gali eiti veiksmažodžio dalelytės, afiksai, veiksmažodžio komplementai, įtraukieji daiktavardžiai (angl. *incorporated nouns*) (Fortis 2010, 3).

kalbose Būdas yra išreiškiamas periferijoje arba dažnai apkritai neaktualizuojamas. Satelitinėse kalbose minėtas elementas beveik visada perteikiamas. Mokslininko teigimu, veiksmažodinės kalbos tipą geriausiai reprezentuoja ispanų kalba:

1 lentelė. *Veiksmažodinės kalbos pavyzdys (pagal Talmy 1985, 89, plg. Žilinskaitė 2010, 35)*

<i>La botella</i>	<i>entró</i>	<i>a la cueva</i>	<i>flotando.</i>
Figūra	veiksmažodis, žymintis Judėjimą ir Kelią	Fonas	gerundijus, žymintis šalutinį veiksmą – judėjimo Būdą

Savo ruožtu, analogiškas lietuvių kalbos pavyzdys *Butelis įplaukė į urvą (plūduriuodamas)* Judėjimo ir Būdo reikšmę fiksuoja veiksmažodyje: pusdalyvio *plūduriuodamas* vartojimas čia neperteikia jokios naujos informacijos ir yra perteklinis. Tačiau lietuvių kalbos pavyzdys *Jie kirto gatvę pėsčiomis* parodo, kad Judėjimo ir Kelio elementai (prototipinės situacijos atveju gatvė kertama, judama keliu) gali būti fiksuojami veiksmažodyje, o Būdas čia atskirai išreiškiamas prieveiksniu *pėsčiomis*.

Satelitinių kalbų tipą reprezentuoja anglų kalba:

2 lentelė. *Satelitinės kalbos pavyzdys (pagal Talmy 1985, 73, plg. Žilinskaitė 2010, 35)*

<i>The bottle</i>	<i>floated</i>	<i>into</i>	<i>the cave.</i>
Figūra	veiksmažodis, žymintis Judėjimo komponentą ir šalutinį slinkties Būdo komponentą	Kelias	Fonas

Kaip matyti pateiktoje lentelėje, anglų kalbos veiksmažodis *floated*, kaip ir lietuvių kalbos *įplaukė*, perteikia Judėjimą ir Būdą. Savo ruožtu, jau minėtas ispanų kalbos pavyzdys (1 lentelė) gali būti interpretuojamas ir kitaip. Ispanų kalbos prielinksnis *a* atitinka anglų kalbos *into*, vadinasi, Kelio komponentas galėtų būti žymimas tiek veiksmažodyje, tiek satelite, todėl vėlesniuose tyrimuose L. Talmy'is išskyrė *susiskaidžiusių* kalbų (angl. *split language*) tipą (Talmy 2000, 64–67). Taigi, galima teigti, kad ispanų kalboje dominuoja veiksmažodinio tipo konstrukcijos, bet galimi ir keli satelitinio tipo pasakymai. Remiantis L. Talmy'io tipologija, lietuvių kalba turėtų priklausyti satelitinių kalbų tipui, tačiau, kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių,

lietuvių kalbos judėjimą žymintys predikatai gali perteikti tiek Judėjimą + Būdą (*įplaukė*), tiek Judėjimą + Kelią (*kirto [kelią]*), todėl norint spręsti, koks tipas dominuoja lietuvių kalboje, reikėtų atlikti nuodugnesnius tyrimus. Nepaisant to, jau dabar matyti, kad griežta tipologinė skirtis lietuvių kalbai nėra būdinga.

Pateikta tipologija buvo tobulinama ne tik paties L. Talmy'io, bet paskatino ir kitų mokslininkų tyrimus. Dan'as Isaac'as Slobin'as pasiūlė įtraukti ir kitą svarbų Kelio tipo komponentą, t. y. *ribų peržengimą* (angl. *boundary-crossing*), kuris ypač aktualus veiksmožodinėms kalboms. Jeigu šio tipo kalbų Kelio komponentas apima tam tikrą ribų peržengimą, Būdo veiksmožodis nevartojamas (isp. *María entró a la casa corriendo – Marija bėgte įpuolė į namus*). Jeigu ribos nėra peržengiamos, Kelias ir Būdas gali būti perteikiami pagrindiniame veiksmožodyje (isp. *María corrió hasta la casa – Marija bėgo iki namų*). Satelitinėse kalbose Kelio ir Būdo komponentų apjungimas yra būdingas tiek ribos peržengimo, tiek neperžengimo situacijoms. Veiksmožodinėse kalbose erdvinės ribos peržengimas yra suvokiamas kaip būsenos pasikeitimas, kuriam reikalingas savarankiškas predikatas (Slobin 1997, 441).

Naujuose lingvistiniuose darbuose taip pat pateikiamos ir kitos judėjimo įvykio kodavimo galimybės. Linkstama manyti, kad kalbose judėjimo situacija nėra koduojama remiantis tam tikru vienu parametru, o pasitelkiant įvairius morfologinius, leksinius ir sintaksinius šaltinius (Beavers, Levin, Tham 2009, 332). L. Talmy'io tipologija buvo išplėtota įtraukiant trečiąją ekvipolentinių kalbų (angl. *equipollently-framed languages*) tipą, apimančią kalbas, kuriose Kelias ir Būdas yra perteikiami ekvivalentiškomis gramatinėmis formomis, t. y. abu minėtieji elementai žymimi kaip pagrindiniai veiksmožodžiai (Slobin 2004, 25). Be to, ilgainiui buvo pastebėta, kad beveik visoms kalboms būdingi du ar netgi visi trys klasifikacijos modeliai. Galiausiai buvo išsiaiškinta, kad Būdas ir Kelias gali būti aktualizuojami pasitelkiant morfosintaksines priemones tokias kaip nebūtinieji dėmenys (angl. *adjunct clauses*) ar prielinksniniai junginiai, kurie neatlieka nei veiksmožodžio, nei satelito funkcijos. Vadinasi, tokios kalbinės variacijos negali būti supaprastintos iki dviejų ar trijų tipų modelio (Beavers, Levin, Tham 2009, 333).

Kai kurių lingvistų teigimu, šaltiniai, kuriais remiantis kalbos perteikia Būdą ir Kelią, yra pasirenkami iš platesnio gramatinių įrankių ir procesų rinkinio. Minėtas rinkinys nėra specialiai pasitelkiamas judėjimo įvykiui koduoti: tinkami šaltiniai yra tie, kurie semantiškai suderinami su judėjimo įvykio elementų perteikimu. Gramatinių įrankių ir procesų rinkinys gali būti leksinis (būdo ir rezultatinių veiksmožodžių šaknys, kamienai ar afiksai, erdvinės adpozicijos ir dalelytės, ribų žymikliai), morfologinis (linksnų žymikliai, aplikaciniai afiksai, veiklo afiksai, žodžių

dūryba) ir sintaksinis (nebūtinieji dėmenys, veiksmožodžių serializacija, šalutiniai dėmenys). Svarbu paminėti, kad judėjimo įvykiui reikšti galimos įvairios šių įrankių ir procesų kombinacijos (ten pat, 334).

1.1. Tyrimo medžiaga ir metodai

Tiriamosios medžiagos tekstyną sudaro 744 pavyzdžiai. Iš XVI a. lietuvių kalbos raštų analizuotas Martyno Mažvydo *Katekizmas* (MŽK) ir *Forma krikštymo*³ (MŽF), Jono Bretkūno *Biblija*⁴ (BB), *Giesmės Duchausos* (BG), *Kancionalas* (BKa) ir *Kolektos* (BKO), Mikalojaus Daukšos *Katekizmas* (DK) ir *Postilė* (DP). Tiriamieji tekstai atspindi du⁵ rašomosios lietuvių kalbos variantus. Vakarinių kalbos variantą reprezentuoja M. Mažvydo ir J. Bretkūno tekstai, viduriniu variantu parašyti M. Daukšos darbai. Vidurinis variantas vyravo LDK, todėl šioje teritorijoje spausdintais tekstais daugiausia rūpinosi katalikų religinė bendrija ir jie atspindi katalikiškąją tradiciją. Vakariniu variantu rašytus darbus rengė liuteronų dvasininkija, todėl jie atspindi protestantiškąją (liuteronų) pasaulėžiūrą. Originalūs tekstai, kuriais remtasi verčiant ar sudarant lietuviškus tekstus, skiriasi, vadinasi, ir galimos kitų kalbų įtakos šiuose darbuose gali būti kitokios.

Šiame tyrime taikomi kokybinės lingvistinės analizės, kiekybinės analizės ir freimų semantikos metodai. Taikant kiekybinės analizės metodą, buvo atrinkti 744 sakiniai, kuriuose pavartojamos tam tikros veiksmožodžio *eiti* formos, t. y. tyrimui buvo aktualios konstrukcijos tiek su veiksmožodžio *eiti* asmenuojamosiomis, tiek su neasmenuojamosiomis formomis. Tiriant senuosius tekstus, pasitelktà LKI Raštijos paveldo tyrimo centro svetainė *Senieji raštai*⁶. Šios sistemos paieškų skiltyje įvedus leksemos dalį ir žvaigždutę (pavyzdžiui, *ei**) bei pasirinkus norimą senąjį tekstą⁷, buvo nukreipiama į eilutes, kuriose ši leksema yra vartojama tam tikromis savo formomis. Taip pat šiame darbe naudotasi minėtoje svetainėje pateikiamomis senųjų tekstų elektroninėmis konkordancijomis⁸.

³ Konstrukcijos su veiksmožodžiu *eiti* nebuvo rastos M. Mažvydo tekste *Giesmė Šv. Ambraziejaus*.

⁴ Pavyzdžiai atrinkti iš Senojo Testamento knygų (Pat, Mok, 1 Met, 2 Met, Dan, Ez, Gg, Iz, Jer, Job, Rd).

⁵ Iš viso egzistuoja trys rašomosios lietuvių kalbos variantai (vakarinis, vidurinis ir rytinis). XVI a. rytiniu variantu parašytos maldos iš *Tractatus sacerdotalis* ir devyneilis hegzametas *Pakvietimas Lietuvos giminės*. Atlikus analizę, konstrukcijų su veiksmožodžiu *eiti* šiuose tekstuose nerasta.

⁶ Prieiga internetu: <http://sr.lki.lt/Index.asp> (žiūrėta 2020-01-10).

⁷ Pasitelkiant šią sistemą, išfiltruotos tik M. Mažvydo tekstuose vartojamos konstrukcijos su analizuojamu veiksmožodžiu.

⁸ Prieiga internetu: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php> (žiūrėta 2020-01-11).

3 lentelė. *Konstrukcijų su veiksmažodžiu eiti pavartojimų skaičius analizuotuose senuosiuose lietuvių kalbos raštuose*

Šaltinis	Konstrukcijos su veiksmažodžiu <i>eiti</i>
MžK ir MžF	7
BB, BG, BKa ir BKo	354
DK ir DP	383
Iš viso	744

Tiriant konstrukcijų su nagrinėjamais veiksmažodžiais semantiką freimų semantikos metodu, buvo naudotasi freimų aprašų sistema *FrameNet*⁹ (plačiau apie freimų semantiką ir jos metodologiją žr. Lisauskaitė, Zubaitienė 2019, 106–108). Šios sistemos paieškų skiltyje suvedus tam tikros situacijos pavadinimą ar žodį, sužadinantį freimą, nukreipiama į aprašą, kuriame pateikiamas freimo apibrėžimas, taip pat nurodomi pagrindiniai ir šalutiniai freimo elementai. Dažnai greta nurodomi freimų elementus iliustruojantys pavyzdžiai, o neretai ir kiti freimai, kurie tam tikrais būdais siejasi su nagrinėjama situacija (pavyzdžiui, yra susiformavę kito freimo pagrindu). Aprašo apačioje galima rasti leksinių vienetų, t. y. įvairių kalbos dalių, sužadinančių freimą, lentelę. Tais atvejais, kai analizuojamos situacijos neatitiko freimų duomenų bazėje pateiktųjų aprašų arba apskritai nebuvo rastos, remtasi tyrimo autorės įžvalgomis.

2. XVI a. konstrukcijų su slinkties veiksmažodžiu *eiti* analizė

Konstrukcijos su veiksmažodžiu *eiti*, rastos XVI a. lietuvių raštuose, gali sudaryti įvairių freimų branduolį.

2.1. Konstrukcijos, perteikiančios SL freimą

Nagrinėjant XVI a. tekstus, buvo nustatyta, kad daugiausia rastų konstrukcijų su predikatu *eiti* (494)¹⁰ perteikia prototipinę SL situaciją. Freimų aprašų sistemoje *FrameNet* buvo rasti keli tam tikrą judėjimo situaciją aktualizuojantys atvejai¹¹. Šiame tyrime remiamasi sistemoje pateiktu

⁹ Prieiga internetu: <https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/> (žiūrėta 2020-01-05).

¹⁰ Kiekvbinė konstrukcijų, perteikiančių SL freimą XVI a. tekstuose, išraiška: MžK ir MžK – 7; BB, BG, BKa ir BKo – 298; DK ir DP – 189.

¹¹ Darbe buvo atsisakyta *FrameNet* sistemoje nurodytų freimų, perteikiančių tokį judėjimą, kuriame Tema nėra savo jėgomis judantis objektas (*Kryptingo judėjimo* (angl. *Motion_directional*) freimo atvejis); nurodančių judėjimą, kuris pasižymi garsu (pavyzdžiui, anglų kalbos veiksmažodis *to whirr* (liet. *skristi dūzgiant*), t. y. tokį atvejį reprezentuoja *Garsinio judėjimo* (angl. *Motion_noise*) freimas); arba sujungiančių įvairias judėjimo dalis, t. y. iškeliamą, kelionę ir atvykimą (*Judėjimo scenarijaus* (angl. *Motion_scenario*) freimo atvejis).

freimu, kuris angliškai įvardijamas pavadinimu *Motion*. SL šiame freimo straipsnyje suprantama taip:

Konkretus esinys (Tema) pradeda savo judėjimą tam tikroje vietoje (Šaltinis) ir galiausiai pasiekia kitą vietą (Tikslas). Bejudėdamas šis esinys užima tam tikrą erdvę (Kelias) tarp Šaltinio ir Tikslas. Taip pat šis freimas gali konceptualizuoti Vietą, Kryptį, kuria juda Tema, arba Atstumą.

4 lentelė. Pagrindiniai SL freimo elementai¹²

Pagrindinis freimo elementas	Apibrėžtis
Tema	Esinys, kuris keičia savo vietą.
Šaltinis	Vieta, kurią prieš judėjimą užima Tema.
Tikslas	Vieta, kurioje baigiamas Temos judėjimas.
Kelias	Paviršius, virš kurio juda Tema, arba kraštovaizdis, kuriuo keliauja Tema.
Vieta	Fonas, kuriame juda Tema (be apibrėžto Kelio).
Kryptis	Judėjimas tam tikru laiku nuo deiktinio centro iki nurodyto taško.
Atstumas	Judėjimo nuotolis.

SL freimą gali sudaryti ir šalutiniai freimo elementai: Laipsnis, Trukmė, Dažnumas, Kartojimasis ir kt. Šio freimo aprašo apačioje nurodomi įvairūs leksiniai vienetai, tokie kaip: *to go* (liet. *eiti*), *to travel* (liet. *keliauti, vykti*), *to roll* (liet. *riedėti*) ir kt., aktualizuojantys SL situaciją. Šalia freimą sužadinančio vieneto pateikiama nuoroda į konkretaus vieneto leksinį straipsnį, kuriame galima rasti sintaksinę kiekvieno freimo elemento realizaciją.

Kaip jau buvo minėta, XVI a. rašytinėje lietuvių kalboje konstrukcijos su predikatu *eiti* daugiausia vartojamos prototipinei SL situacijai aktualizuoti:

(1) *Bei paflas*¹³, *kuris buwa eiens* <Michos→> *Micho*¹⁴ *wadintu*¹⁵, *kalbeia iem, ir biloia* (BB 2Met 18,12)

¹² Kaip matyti (4-a lentelė), SL situacija realizuojama pasitelkiant kai kuriuos jau L. Talmy'io suformuluotus *Judėjimo* įvykio komponentus (Figūra=Tema; Kelias=Kryptis; Judėjimas=Vieta).

¹³ Pasiuntinys (LKŽe).

¹⁴ Michėjas – pranašas.

¹⁵ Kviesti, skatinti, raginti ar reikalauti kur atvykti, dalyvauti (LKŽe).

Pateiktoje eilutėje iš Senojo Testamento (1) matyti, kad Temos funkciją čia atlieka *paflas*. Platesnis Metraščių antrosios knygos kontekstas rodo, kad pasiuntinys yra išsiunčiamas paliepus Izraelio karaliui, kuris įsikūręs sostinėje Samarijoje, vadinasi, Šaltinio elementą perteikia minėtas miestas. SL situacijos Paskirties elementas (*Michos*→*Micho wadintu*) leidžia suvokti ir Tikslą funkciją atliekantį vienetą: pranašas Michėjas, pas kurį keliauja Biblijos eilutėje nurodytas pasiuntinys, gyveno viename Judėjos kaime, kuris ir žymi aptariamą situacijos Tikslą elementą. Paties veiksmožodžio *eti* prototipinė reikšmė implikuoja, kad Kelio funkciją atlieka kietas paviršius, o Vietos elementą perteikia vietovė, besidriekianti tarp Judėjos kaimo ir Samarijos. Nors pateiktu atveju Krypties ir Atstumo elementai nėra tiesiogiai nurodyti, galima suprasti, kad Tema juda minėto kaimo link, o kilometrai, skiriantys šias dvi gyvenvietes, galėtų perteikti Atstumo freimo elementą.

Analizuojant veiksmožodžio *eti* konstrukcijas, buvo pastebėta, kad visuose nagrinėtuose XVI a. tekstuose¹⁶, perteikiančiuose du rašomosios lietuvių kalbos variantus, pasitaiko atvejų, kai liepiamoji predikato *eti* forma nebežymi aiškios SL reikšmės¹⁷:

(2) **Eik**, ir fakik EbedMelech¹⁸ Murinui, teip bila PONas Zeba (BB Jer 39,16)

(3) <...> ir iš dalik' elgetomus ir turėsi ámžina lōbi dagufe: ir **eik'** fakiok' mané (DP 525,34)

Veiksmožodžio *eti* liepiamoji forma pateiktuose pavyzdžiuose nenurodo aiškaus judėjimo ir perteikia raginimą ar skatinimą daryti tai, kas nurodoma greta einančia vienuose sakinių dalimi (*Eik, ir fakik; aik' fakiok'*). Kartais minėto tipo konstrukcijose dar gali būti atpažįstama SL reikšmė. Tokiu atveju liepiamoji predikato *eti* forma bei greta einanti kito veiksmožodžio liepiamoji forma, kuri neretai sujungiamą jungtuku *ir* arba išskiriama kableliu, gali žymėti du skirtingus, vienas po kito einančius veiksmus (2). Tačiau randama ir tokių pavyzdžių, kuriuose veiksmožodžio *eti* liepiamoji forma yra perteklinė ir nurodo skatinimą bei pabrėžia tam tikrą veiksmą, realizuojamą liepiamąją nuosaką (3). Nepaisant to, tais atvejais, kai liepiamoji veiksmožodžio *eti* forma prisijungia aliatyvą ar iliatyvą (*Eik Namofna Rechabitū* BB Jer 35,2; *eik Iefaufp* DP 36,17; *Eikite ir ius winiczion manón* DP 92,40) bei prielinksninę konstrukciją (*eik fche ifch Libano* BB Gg 4,8; *eik' ing namús fawus* DP 318,13), galima aiškiai matyti, kad nurodytos konstrukcijos aktyvuoja prototipinę SL freimą.

¹⁶ Tokio tipo atvejų nebuvo rasta M. Mažvydo raštuose.

¹⁷ Plg. pavyzdžiai su veiksmožodžio *eti* liepiamąją forma, žymintys prototipinę SL situaciją: *Eik fche manas Prieteliau, ifcheikime ant lauka*→*lauko, ir pafsilikime kiemofu* BB Gg 7,12; *Kélkiš imk' pátala fáwa: ir aik' ing namús fawus* DP 318,13 ir kt.

¹⁸ Ebed Melechas.

Apskritai pastebėta, kad visų trijų autorių tekstuose gausiai vartojami aliatyvai ir iliatyvai. Aliatyvo linksnis perteikia SL situacijos Krypties elementą (*Leifket Bernelus manėspi eiti* MžF 30,122; *Eiket manėsp bila Chriftus* BG 104,19; *eikite* <manop→> *mano Tarnop Hiobop* BB Job; *Eikimeg wel' Grėkiβkump'* *kuriė Azióie giwêno* DP 540(240),7). Savo ruožtu, iliatyvu realizuojamas Tikslo elementas (*Ir fu tawimi Prowon eiti?* BB Job 22,4; *Kas eit kancziofn cžyβcėus?* DK 43,6; <...> *ioğ nėkurie bėwėliio apweizdinėt' kiemús fawús neğ eit' fwódbon'* DP 353,22).

Buvo rastos kelios konstrukcijos, kuriose veiksmožodis *eiti* vartojamas judėjimo vandeniu, t. y. *Plaukimo*, situacijai sužadinti:

(4) <...> *nei galeia Iuremis eiti* (BB 2Met 20,37)

(5) <...> *kaip thinai newiens* <Ekrutas¹⁹ - ne - eif→> *eit* (BB Iz 33,21)

Pateiktoje Biblijos eilutėje (4) Kelio freimo elementas išreiškiamas kitaip, t. y. judama ne sausuma, o vandeniui (*Iuremis*). Temos funkciją čia atlieka leksema *Akrutai*, kurią suponuuoja kontekstas. Pasitaiko konstrukcijų (5), kuriose aptariamasis predikatas prisijungia Priemonės (Temos) elementą nurodančią leksemą *akrutu* ir taip sužadina *Plaukimo* (SL) pofreimį²⁰.

Prie SL freimo buvo priskirtos ir konstrukcijos, kurios žymi *Sklidimo* (oru arba vandeniui) situaciją:

(6) *Schitai eit iufump žadis dagaus karaliftas* (MžK 8,13)

(7) *Jr wiens ateis, ir kaip Vpe eis* (BB Dan 11,10)

(8) *Szodis Teifibes* <←Teib> *eit ifch mana burnos* (BB Iz 45,23)

(9) *Dūk jeng²¹ mufu koβna malda / Eis nūg fchirdes mufu dugna* (BG 21,18)

(10) *Ir labái ant' mūfu eit' tafsái priėžodis* (DP 423,18)

Iš pateiktų pavyzdžių (7) matyti, kad veiksmožodis *eiti* vartojamas *Sklidimo vandeniu* (skysto pavidalo medžiagų tekėjimo) situacijai apibūdinti. Toks predikato *eiti* pasirinkimas galėtų būti suvokiamas metaforiškai, nes srūvantis, tekantis vanduo vizualiai primena ėjimą. Nors veiksmožodis *eiti*, suvokiamas tekėjimo reikšme, taip pat sužadina SL freimą, tačiau čia Kelio freimo elementas perteikiamas kitos semantikos leksema. Prototipiniu atveju ėjimo situacijos Kelias atskleidžiamas leksema, nurodančia slinkti tam tikru kietu paviršiumi, t. y. sausuma, o

¹⁹ Laivas, garlaivis (LKŽe).

²⁰ Kadangi tos pačios semantinės srities freimai yra susiję hiponimijos santykiais: kiekvienas freimas įeina į bendresnio pobūdžio freimo sudėtį (pavyzdžiui, *Nekilnojamojo turto sandėrio* freimas priklauso *Komercinio sandėrio* freimui, o šis – dar bendresniam *Mainų freimui* (Mikulskas 2009b, 76), tyrime pasirinkta vartoti smulkesnio vieneto, t. y. pofreimio, sąvoka.

²¹ Kad (LKŽe).

nurodytoje Biblijos eilutėje Kelio funkciją atlieka vanduo, suprantamas iš konstrukcijos leksinės aplinkos. Padėtį keičiantis esinys, t. y. Tema, aptariamame pavyzdyje eina leksema *Vpe*.

Kituose pateiktuose pavyzdžiuose (6, 8, 9 ir 10) realizuojamas *Sklidimo oru* pofreimis. Minėtos situacijos Tema gali būti *žodis (žadis, Szodis Teifibes)*, *malda, priėžodis*, t. y. žmogaus burnos padargais produkuojami garsai ir jais perteikiamos reikšmės. Šiuo atveju Kelio elementas realizuojamas leksema *oras*. Vienose nurodytose konstrukcijose (8 ir 9) atsiskleidžia Šaltinio elementas, kuris perteikiamas prielinksniniais junginiais *ifch mana burnos* ir *nūg fchirdes mufu dugna*. Kituose pavyzdžiuose (6 ir 10) eksplicitiškai atsiskleidžia Krypties elementas, realizuojamas aliatyvu *iufump*, ir Tikslas, aktualizuojamas prielinksniniu junginiu *ant' mūfu*.

2.2. Konstrukcijos, perteikiančios *Būsenos* freimą

Gana gausi grupė konstrukcijų su veiksmažodžiu *eiti* (91)²² aktyvuoja *Būsenos* freimą.

5 lentelė. BŪSENOS freimas

Esinys užima pastovią padėtį.	
Pagrindiniai freimo elementai	Apibrėžtis
Esinys	Konkretus arba abstraktus esinys.

Judėjimo veiksmažodžių tyrimuose buvo pastebėta, kad egzistuoja objektai, kurie yra statiški savo prigimtimi, bet eina kartu su judėjimo veiksmažodžiais. Tokių pavyzdžių galima rasti ir dabartinėje lietuvių kalboje (*Tvora eina aplink visą kiemą; tiltas eina per upę* ir pan.). Tokio tipo pavyzdžius Ronald'as Langacker'is pavadino *abstract motion* (liet. *abstraktus judėjimo*) pasakymais. Šie pasakymai nurodo statiškas situacijas, kuriose niekas nejuda ir nekinta: tokiais atvejais judėjimas priklauso nuo konceptualizuojančiojo (Langacker 1986, 464–466). Tokių konstrukcijų, kai veiksmažodis *eiti* vartojamas *Būsenos* situacijai perteikti, rasta ir senuosiuose raštuose:

(11) *Tofsė pekiof{ė} maldófsė kuríos páfkui tie dwi eĩ* (DK 53,18)

Kaip matyti pateiktame pavyzdyje (11), SL veiksmažodis *eiti* prisijungia negyvą esinį, pasižymintį statiškumu (*maldófsė*), ir aktualizuoja *Būsenos* freimą. Vadinasi, Esinio elemento funkciją čia atlieka nurodytas objektas. Pateiktoje konstrukcijoje galima išskirti ir šalutinį freimo elementą. Deskriptoriaus elementas patikslina maldų skaičių (*pekiof{ė}*).

²² Kiekvbinė konstrukcijų, perteikiančių *Būsenos* freimą XVI a. tekstuose, išraiška: BB ir BG – 17; DK ir DP – 74.

2.3. Konstrukcijos, perteikiančios *Amžinybės* freimą

Kadangi visi XVI a. šaltiniai, analizuojami šiame tyrime, yra religiniai, neretai SL situacija yra suvokiama metaforiškai. Tokį atvejį iliustruoja konstrukcijos su predikatu *eiti*, aktyvuojančios *Amžinybės* freimą (85)²³.

6 lentelė. AMŽINYBĖS *freimas*

Pastovus ir nesibaigiantis gyvenimas transcendentinėje tikrovėje.	
Pagrindiniai freimo elementai	Apibrėžtis
Išeinantysis	Asmuo, iš fizinio pasaulio pereinantis į transcendentinę tikrovę.

Amžinybė – svarbus konceptas krikščioniškoje pasaulėžiūroje, kurioje tikima, kad visas žemiškasis žmogaus gyvenimas yra skirtas pasiruošti būsimam gyvenimui amžinybėje, kurioje galiausiai bus regimas Dievo veidas. Amžinybė apima du subjektus: žmogų ir Dievą. Žmogus turi dvi Amžinybės galimybes: pragarą arba amžinąjį gyvenimą, dažnai tapatinamą su dangumi. Tokį požiūrį atspindi ir konstrukcijos su veiksmažodžiu *eiti*, rastos analizuojamuose religiniuose raštuose:

(12) *Tada tures ie iau peklan*²⁴ **eiti** (BG 127,13)

(13) <...> *o piktieii eis ing vgni amžinu kancziu* (DK 43,4)

(14) <...> **Eikite** *prakeiktiieii ing ugni amžina* (DP 286,28)

(15) *ir po numirimui eif ant amžinos prapultiés* (DP 101,15)

Kaip matyti pateiktuose pavyzdžiuose, veiksmažodis *eiti* prisijungia prielinksninį junginį arba iliatyvą ir perteikia situaciją, kai po mirties keliaujama į pragarą. Prielinksninės konstrukcijos elementas, einantis genityvu arba akuzatyvu, nurodo objektus, susijusius su skausmu ir karščiu (*vgni, prapultiés*). Taip pat neretai tikslas perteikiamas ne tik metaforiškai, bet ir tiesiogiai, t. y. *peklan eiti*. Visų pateiktų konstrukcijų Išeinantysis elementas žymi žmogų.

Nagrinėtuose šaltiniuose buvo aptikta ir tokių konstrukcijų su predikatu *eiti*, kurios nurodo *Keliavimo į dangų* pofreimį:

²³ Kiekybinė konstrukcijų, perteikiančių *Amžinybės* freimą XVI a. tekstuose, išraiška: BB ir BG – 6; DK ir DP – 79.

²⁴ Pragaras (LKŽe).

(16) **Eikite** pagirtieī Têwo máno karalĩfton' (DP 375,41)

(17) <...> **eis** inġ giwâta²⁵ ámžina (DP 217,39)

(18) <...> **eif** kad numĩrfimę inġ lingfmĩbe amžina (DP 272,26)

Nurodytais atvejais prielinksninės konstrukcijos elementas, einantis akuzatyvu ar iliatyvu, žymi objektus, susijusius su džiaugsmu, šviesa, dieviškąja sfera (*giwâta*, *lingfmĩbe*, *karalĩfton'*). Pateiktų konstrukcijų Išėinančiojo funkciją taip pat atlieka žmogus.

Kiek kitokia situacija atsiskleidžia, kai *Amžinybės* freimo Išėinančiojo elementas nurodo Jėzų:

(19) <...> *bet' didžėus džeuġtũmbiteš ioġ aš eimi Tėwoġ kurfái yra didėfnis neġ aš* (DP 239,38)

(20) **EImi** tieġ toġ kurfái mané átšunte (DP 216,5)

(21) *Nes' aš eimi wiėtos iũmus žopofitũ*²⁶ (DP 448,21)

Nors kalbiniu aspektu tiek žmogus, tiek Jėzus keliauja pas Dievą, tačiau teologiškai šie du procesai skiriasi: pateikti pavyzdžiai nurodo Jėzaus ėmimą į dangų. Tokiais atvejais aliatyvas nurodo Dievą. Taip pat pasitaiko konstrukcijų (21), kuriose veiksmažodis *eiti* prisijungia supyną (*žopofitũ*) ir taip perteikia *Amžinybės* freimą.

Nagrinėjamuose šaltiniuose buvo rasta ir tokių konstrukcijų, kurios žymi mirtį:

(22) <...> *ir bilocziau, Kallawije, eik per Szemę* (BB Ez 14,17)

(23) *Pakõlei efsi žemę inġ žeme eifi* (DP 199,51)

Pateiktose eilutėse (22 ir 23) nurodoma *Mirties* situacija, tačiau jose nesukonkretinama, ar keliaujama į pragarą, ar į dangų. Abiejose eilutėse prielinksninio junginio akuzatyvas nurodo žemę. Tik vienu atveju konstrukcijos subjektas yra negyvas esinys kalavijas (22), o kitu atveju (23) – žmogus.

2.4. Konstrukcijos, perteikiančios *Tarnavimo* freimą

Senuosiuose raštuose buvo rasta konstrukcijų su nagrinėjamu veiksmažodžiu *eiti* (26)²⁷, kurios realizuoja *Tarnavimo* freimą.

²⁵ Gyvenimas, amžius (LKŽe).

²⁶ Rengti (LKŽe).

²⁷ Kiekybinė konstrukcijų, perteikiančių *Tarnavimo* freimą XVI a. tekstuose, išraiška: BB – 4; DK ir DP – 22.

7 lentelė. TARNAVIMO *freimas*

Tarnaujantysis paklūsta ir dirba siekdamas užtikrinti Valdančiojo interesus.	
Pagrindiniai freimo elementai	Apibrėžtis
Tarnaujantysis	Asmuo, kuris tarnauja Valdančiajam.
Valdantysis	Asmuo, kuriam paklūsta ir dirba Tarnaujantysis.

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, konstrukcijos *eiti + paskui + akuzatyvas / genityvas* nurodo *Tarnavimo* situaciją:

(24) *Ir wifsi io bęgantis, kurie pafkui io eija, puls ifch Kallawijo* (BB Ez 17,21)

(25) *Netrukdamas ęio pafkui Wießpati Iefu* (DP 512,7)

Pavyzdyje (25) tiesiogiai nurodomas Valdančiojo elementas, kuris realizuojamas leksema *Wießpati Iefu*. Norint įvardyti šios konstrukcijos Tarnaujančiojo elementą, reikia pasikliauti platesniu kontekstu, kuriame matyti, kad šią funkciją atlieka *Mattheuβas* (Matas). Kaip rodo pateikti pavyzdžiai, konstrukcijos *eiti + paskui + akuzatyvas / genityvas* tvarka sakinyje yra laisva: prielinksninis junginys gali atsidurti ir prieš, ir po predikato *eiti*.

J. Bretkūno raštuose buvo aptikta ir kitokios struktūros konstrukcijų, sužadinančių *Tarnavimo* freimą:

(26) *Nefa ikki fcham cęęfu daugia dabar eija po Namu Saulo* (BB 1Met 12,30)

(27) *Skaištu kuna gaufi / Te fu ponu eifi* (BG 98,22)

Kaip matyti pateiktose eilutėse (26 ir 27), konstrukcijos *eiti + po / su + instrumentalis* taip pat gali nurodyti *Tarnavimo* situaciją. Abiejuose pavyzdžiuose tiesiogiai nurodomas Valdančiojo elementas, perteikiamas leksemomis *Namu Saulo* (metonimiškai nurodomas Saulius) ir *ponu*. Konstrukcijoje (26) daiktavardis *daugia* nurodo Tarnaujančiojo elementą ir, remiantis Metraščių pirmosios knygos kontekstu, žymi Benjamino žmones ir Sauliaus giminę. Kitame pavyzdyje (27) Tarnaujančiojo elementas nurodo žmones, nes šioje giesmėje apibendrintai kreipiamasi į visus asmenis.

2.5. Konstrukcijos, perteikiančios *Priešiško susidūrimo* freimą

XVI a. rašytiniuose tekstuose veiksmažodis *eiti* prisijungia įvairias konstrukcijas (26)²⁸, aktyvuojančias *Priešiško susidūrimo* freimą.

²⁸ Kiekvbinė konstrukcijų, perteikiančių *Priešiško susidūrimo* freimą XVI a. tekstuose, išraiška: BG ir BB – 24; DP – 4.

8 lentelė. PRIEŠIŠKO SUSIDŪRIMO (angl. *Hostile_encounter*) freimas

Dvi skirtingas pozicijas palaikančių Pusių susidūrimas, nulemtas tam tikros iškilusios Problemos ir / ar siekiant konkretaus Tikslas.	
Pagrindiniai freimo elementai	Apibrėžtis
Problema	Neišspręstas klausimas, dėl kurio susiduria dvi nesutariančios Pusės.
Pusė (1)	Viena iš dviejų susiduriančių pusių.
Pusė (2)	Viena iš dviejų susiduriančių pusių. Dažniausiai paminima antra.
Pusės	Bendrai nurodomos susiduriančios pusės.
Tikslas	Norimas rezultatas, kurio siekia Pusė (1) arba visos Pusės bendrai.

Analizuotuose šaltiniuose rastos tokios struktūros konstrukcijos, perteikiančios *Priešiško susidūrimo* situaciją:

(28) *Bau eifim ing Ramoth Gileado ant kario* (BB 2Met 18,5)

(29) *Jr kada ghis per to karalifę bus <eiens→> ėiens* (BB Dan 11,9)

(30) *Er eifiu prifch Philiftus, bau dūfi tu ios mana rankona?* (BB 1Met 14,10)

(31) <...> *ir Iákobas fu Angeļu imtîniu éio* (DP 196,18)

Kaip matyti iš nurodytų eilučių, egzistuoja ne viena konstrukcija *Priešiško susidūrimo* freimui perteikti (*eiti + ant + genityvas; eiti + per + akuzatyvas; eiti + prieš + akuzatyvas; eiti imtîniu*). Pirmame pavyzdyje (28) daugiskaitos pirmojo asmens forma *eifim* nurodo Juozapato ir Ahabo kariuomenes, kurios atlieka Pusės (1) elemento funkciją. Vieta, į kurią keliaujama, perteikia Pusės (2) elementą (Ramoth Gileado kariuomenė). Remiantis Metraščių antros knygos kontekstu, šio Priešiško susidūrimo Tikslas elementas yra siekis užimti Ramoth Gileado miestą. Remiantis Danieliaus knygos siužetu, kito pavyzdžio (29) Pusės (1) funkciją atlieka šiaurės karalius, o Pusės (2) elementas nurodo pietų karalių. Aptariamo susidūrimo Tikslas – Egipto turtai. Pateiktoje eilutėje iš Metraščių pirmosios knygos (30) Pusės (1) elementas nurodo karalių Dovydą, o Pusės (2) elementas realizuojamas leksema *Philiftus*. Šiame Senojo Testamento skyriuje ryškėja ir susidūrimo Problema – išaugusi Dovydo karalystės įtaka bei Tikslas – siekis numalšinti išaugusią karaliaus Dovydo galybę. Paskutinėje eilutėje (31) eksplicitiškai perteikiami

abiejų Pusių elementai – *Iákobas fu Angelu*. Kadangi pavyzdys nurodo Pradžios knygos įvykius, pateikto susidūrimo Tikslas – Jokūbo pergalė prieš Dievą ir žmones.

2.6. Konstrukcijos, perteikiančios *Tikslo* freimą

Pasitaiko pavyzdžių (15)²⁹, kuriuose veiksmažodžio *eiti* SL reikšmė yra išblukusi, o pats veiksmažodis neimplikuoja jokie judėjimo. Tokio tipo konstrukcijos perteikia *Tikslo* situaciją.

9 lentelė. TIKSLO *freimas*

Agentas nori pasiekti Tikslą arba tam tikrą objektą. Tam sukuriama arba pasitelkiamos specialios Priemonės. Tikslas yra tas elementas, kurio Agentas dar nėra pasiekęs, bet yra sutelkęs visas savo jėgas.	
Pagrindiniai freimo elementai	Apibrėžtis
Agentas	Valingas veikėjas, kuris stengiasi pasiekti Tikslą.
Priemonė	Objektas ar veiksmas, kuris pasitelkiamas ar sukuriama Tikslui pasiekti.
Tikslas	Veiksmas ar būseną, kurios siekia Agentas.

Analizuojamuose šaltiniuose galima rasti įvairių junginių, kurie kartu su veiksmažodžiu *eiti* yra pasitelkiami *Tikslo* freimui nurodyti:

(32) <...> *išėikiğ ir tu iğğ pinklu to pašáulo ir **eik** Iefaufp* (DP 36,17)

(33) *O kitas táre: pirkáu penkis iungus iéucziu: ir **eimí** iu pamégintu* (DP 274,17)

(34) *Kas piktėfnio kaip' **ėidamas** ant' fúdo³⁰ kėrβit' fúdzia?* (DP 552,25)

Tikslo freimas perteikiamas konstrukcijomis su predikatu *eiti*, kuris, savo ruožtu, gali prisijungti aliatyvą (*Iefaufp*), supyną (*pamégintu*) ir junginį *ant + genityvas* (*ant' fúdo*). Kaip jau buvo minėta, pavyzdžiuose vartojamas veiksmažodis *eiti* savo semantikoje neperteikia slinkties reikšmės, judėjimo požymis čia gali būti suvokiamas konceptualiai: vizualiai tikslo siekimas primena SL situaciją, kur aiškus pradžios taškas ir tikslas.

2.7. Konstrukcijos, perteikiančios kitus freimus

Nagrinėjamuose XVI a. šaltiniuose buvo rastos kelios konstrukcijos (3) su predikatu *eiti*, kurios aktualizuoja *Normų laikymosi* freimą (*Pamefkite giwenimą <dika→> dik{a}n, tada giwenfit, ir*

²⁹ Kiekybinė konstrukcijų, perteikiančių *Tikslo* freimą XVI a. tekstuose, išraiška: BB – 1; DK ir DP – 14.

³⁰ Teismas (LKŽe).

«*eiket* →» [waikfchczokite] «*Kieliu*→» *Keliu ifchminties* BB Pat 9,6; *Czé faw páwaiždus rikime wifsôkio priderúmo krikščioniško / eidamí túiau patimí kelú / kuriú Wiešpatis Chríftus DP 183,36; <...> teip wel' ir múmus tad' eit' réikia: darídami pagál mókšta* io DP 449,11). Kaip matyti, nurodytas freimas aktualizuojamas idioma *eiti išminties (Viešpaties) keliu*, taip pat konstrukcija, kurioje veiksmažodis *eiti* prisijungia junginį *pagal + akuzatyvas*.

Pasitaikė kelios konstrukcijos (2), realizuojančios *Veikimo* freimą (*Togidelei Prowa «eia»³¹ atbullai* BB Iz 59,14; *Túgi búklumu³² ir ik' biólei éiti Heretikái* DP 364,45). Viena idioma perteikia *Melavimo* freimą (<...> *fu melais eidama, bei manens ne atmeni* BB Iz 57,11). Taip pat rastas ir pavyzdys (1), kuriame aktualizuojamas *Gimimo* freimas (*Eidams ifch wieteles fawa / Ifch pannos czifcziaufes³³* BG 1,15).

3. Išvados

Konstrukcijų su veiksmažodžiu *eiti* analizė XVI a. lietuvių kalbos raštuose atskleidė, kad minėtas predikatas gali aktyvuoti ne tik prototipinį SL (*Plaukimo, Sklidimo oru* arba *vandeniu*) freimą, bet ir *Būsenos, Amžinybės (Keliavimo į dangų* arba *pragarą, Jėzaus žengimo į dangų), Tarnavimo, Priešiško susidūrimo, Tikslų, Normų laikymosi, Veikimo, Melavimo* ir *Gimimo* freimus. Neretai nurodyti freimai, ar pofreimiai, aktualizuojami ne vienu predikatu *eiti*, o pasitelkiamas platesnis gramatinis modelis, t. y. veiksmažodis *eiti* prisijungia tam tikrus argumentus, o ši konstrukcija, savo ruožtu, aktyvuoja konkretų freimą.

Pastebėta, kad nemažai freimų yra realizuojami konstrukcijomis, kurios nėra būdingos dabartinei lietuvių kalbos vartosenai. Tyrimas parodė, kad tais atvejais, kai veiksmažodis *eiti* prisijungia leksemą *jūra*, atliekančią adverbialo funkciją (*jūrėmis*), arba jo subjektu tampa leksema *akrūtas*, yra aktualizuojamas *Plaukimo* freimas. Dabartinėje lietuvių kalboje tokio tipo konstrukcijos nėra vartojamos minėtai *Plaukimo* situacijai perteikti (**Jėzaus mokiniai eina jūromis; *laivas eina*). *Keliavimo į dangų* pofreimis yra realizuojamas konstrukcijomis, kuriose predikatas *eiti* gali prisijungti genityvo, akuzatyvo formas, iliatyvą ar aliatyvą, žymintį su džiaugsmu, šviesa, dieviškumu susijusius referentus. *Keliavimo į pragarą* pofreimis perteikiamas konstrukcijomis, kuriose leksema *eiti* prisijungia prielinksninį junginį ar iliatyvą, nurodantį su skausmu ir kančiomis besisiejantčius objektus. *Jėzaus žengimo į dangų* situacija aktyvuojama vartojant konstrukcijas su veiksmažodžiu *eiti*, kuris prisijungia supyną arba aliatyvą, nurodantį Dievą.

³¹ Įstatymas (LKŽe).

³² Klasingumas (LKŽe).

³³ Skaisčiausia (LKŽe).

Pateikti junginiai nėra būdingi dabartinei lietuvių kalbos vartosenai, bet beveik visoms išvardytoms konstrukcijoms galima rasti atitikmenis bendrinėje lietuvių kalboje (*eiti + iliatyvas: eiti + į + akuzatyvas; eiti + ing + akuzatyvas: eiti + į + akuzatyvas; eiti + ant + genityvas: eiti + į + akuzatyvas; eiti + aliatyvas: eiti + pas + akuzatyvas; eiti + supynas: eiti + infinityvas*). Kiek neįprastos dabartinei vartosenai turėtų atrodyti ir konstrukcijos *eiti + po / su + instrumentalis*, aktyvuojančios *Tarnavimo* freimą. Instrumentalio forma tokiu atveju perteikia gyvą asmenį arba namus, metaforiškai taip pat besisiejantį su žmonėmis. Galima pastebėti, kad ne visi *Priešiško susidūrimo* freimą realizuojantys junginiai būdingi bendrinei lietuvių kalbai. Nepaisant to, jie turi savo atitikmenis dabartinėje vartosenoje (*eiti ant kario: eiti į karą; eiti + per + akuzatyvas: kovoti + su + instrumentalis*). Tai matyti ir *Tikslo* freimo atveju (*eiti + aliatyvas: eiti + į + akuzatyvas; eiti + supynas: eiti + infinityvas; eiti + ant + genityvas: eiti + į + akuzatyvas*). Šiuolaikinėje kalboje nesutinkama ir konstrukcija *eiti + pagal + akuzatyvas*, perteikianti *Normų laikymosi* freimą, bei junginys *eiti iš panos*, aktyvuojantis *Gimimo* freimą.

Tokios dabartinei lietuvių kalbos vartosenai nebūdingos konstrukcijos su predikatu *eiti* atveria naujų tyrimų galimybes – galima vertinti, ar nurodyti junginiai nėra pasiskolinti iš kitų kalbų. Taip pat išanalizavus ir kitų laikotarpių tekstus, būtų galima daryti išvadas, kaip keitėsi šių konstrukcijų su predikatu *eiti* semantika. Į darbą vertėtų įtraukti ir tokius XVI a. šaltinius, kurie šio tyrimo metu nebuvo, o dabar jau yra, prieinami internetinėje erdvėje (M. Mažvydo, Baltramiejaus Vilento *Giesmės krikščioniškos* ir B. Vilento *Enchiridionas* ir *Evangelijos bei Epistolos*).

Literatūra ir šaltiniai

Arkadjev Piotr 2008, Lietuvių kalbos pirminių veiksmažodžių klasių semantika tipologinių duomenų kontekste, *Acta Linguistica Lithuanica* LIX, 1–27.

Beavers John, Levin Beth, Tham Shiao Wei 2010, The typology of motion expressions revisited, *Linguistics* 46, 331–377.

BG – [Jonas Bretkūnas,] Gieſmes Duchauņas [...] Iſſpauſtas Karaliauczuie / per Iurgi Ofterbergera 1589. (Elektroninis tekstas 2002, rengė dr. Ona Aleknavičienė, Ineta Krampaitė; konkordancijas rengė dr. Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius. Recenzentai: prof. dr. Vincentas Drotvinas, dr. Christiane Schiller, <http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php?source=12>).

BKa – [Jonas Bretkūnas,] Kancionalas nekuru Gieſmiu / Baſniczioie Diewa / ant didziun Schwencziun fænu budu giedamuiiu. Iſſpauſtas Karaliauczuie / per Gurgi Ofterbergera 1589.

(Elektroninis tekstas 2002, rengė dr. Ona Aleknavičienė, Ineta Krampaitė; konkordancijos rengė dr. Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius. Recenzentai: prof. dr. Vincentas Drotvinas, dr. Christiane Schiller, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=13>).

BKo – [Jonas Bretkūnas,] KOLLECTAS Alba Paŕpalitas Maldas / praŕtafŕ Nedeliafu ir didŕofu Schwentefu / per wiffus mætus Hercegiŕteie Prufu giedamas / ifch Wokifchko lieŕuwio / ing Lietuwifchka pergulditas / Per Iana Bretkuna. M. D. LXXXIX. (Elektroninis tekstas 2002, rengė dr. Ona Aleknavičienė, Ineta Krampaitė; konkordancijos rengė dr. Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius. Recenzentai: prof. dr. Vincentas Drotvinas, dr. Christiane Schiller, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=14>).

BP – [Jonas Bretkūnas,] POSTILLA Tatai eŕti Trumpas ir Praftas Ifchguldimas Euangeliu / fakamuiu Baŕŕnicŕioie Krikfchczionifchkoie / nŕg Aduento ik Wæliku. Per Iana Bretkuna Lietuwos Plebona Karaliaucŕiuie Prufŕfu. Ifŕpaude Karaliaucŕiuie Iurgis Ofterbergeras. Mæta Pono 1591. (Elektroninis tekstas 2006, rengė Veronika Adamonytė, Milda Lučinskienė, Jŕratė Pajėdienė, Mindaugas Ŗinkūnas, Eglė Ŗilinskaitė ir dr. Ona Aleknavičienė; konkordancijos rengė Veronika Adamonytė, Milda Lučinskienė, Jŕratė Pajėdienė, Mindaugas Ŗinkūnas, Eglė Ŗilinskaitė, dr. Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius. Recenzentai: prof. dr. Bronius Maskuliūnas, doc. dr. Sigitas Narbutas, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=2>).

DK – [Mikalojus Daukŕa,] KATHECHISMAS ARBA MOKSLAS KIEKWIENAM KRIKŖCZIONI PRIWALVS. PARASZITAS PER D. IAKVBA LEDESMA Theologa Societatis IESV. Iŕgulditas iŕ Lieŕuwio Lanŕiŕko ing Lietuwifŕka per Kuniga Mikaloiu Daugŕa Kánonika Ŗemaicŕiu. Iŕŕpáuŕtas Wilniue Metŕŕfė vŕgimimo Wieŕpaties 1595. (Elektroninis tekstas 2006, rengė Mindaugas Ŗinkūnas, konkordancijos rengė Mindaugas Ŗinkūnas, Vytautas Zinkevičius. Recenzentai: prof. dr. Bronius Maskuliūnas, doc. dr. Sigitas Narbutas, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=1>).

DP – [Mikalojus Daukŕa,] Pofilla CATHOLICKA. [...] Wilniui / Drukârnioi Akadêmios SOCIETATIS IESV, A. D. 1599. (Elektroninis tekstas 2006, rengė Veronika Adamonytė, Milda Lučinskienė, Jŕratė Pajėdienė, Mindaugas Ŗinkūnas, Eglė Ŗilinskaitė ir dr. Ona Aleknavičienė; konkordancijos rengė Veronika Adamonytė, Milda Lučinskienė, Jŕratė Pajėdienė, Mindaugas Ŗinkūnas, Eglė Ŗilinskaitė, dr. Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius. Recenzentai: prof. dr. Bronius Maskuliūnas, doc. dr. Sigitas Narbutas, <http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php?source=2>).

Drukteinytė Vaida 2006, Metaforinis lietuvių kalbos slinkties veiksmažodžių vartojimas, *Kalbos vienetų semantika ir struktūra*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 31–37.

FrameNet, <https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/>.

Fortis Jean-Michel 2010, *The Typology of Motion Event*, https://www.eva.mpg.de/lingua/conference/2010_summerschool/pdf/course_materials/Fortis_3.MOTION%20EVENTS.pdf.

Jakulis Erdvilas 2004, *Lietuvių kalbos tekėti, teka tipo veiksmažodžiai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Labutis Vitas 2007, Gabenimo veiksmažodžių semantika ir sinonimika, *Kalbos kultūra* 80, 32–44.

Langacker Ronald Wayne 1986, Abstract Motion, *Proceedings of the Twelfth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, Berkeley, CA: Berkeley Linguistics Society, 455–471.

Lisauskaitė Agnė, Zubaitienė Vilma 2019, Aktyvios veiklos veiksmažodžių semantika Kristijono Donelaičio „Metuose“, *Respectus Philologicus* 35(40), 102–120.

MŽK – [Martynas Mažvydas] FORMA Chrikštima. Kaip Baŕniczas Iŕtatimæ Hertzikiŕtes Prufu / ir kitofu ŕemefu laikoma ira. Drukawot Karalauczui per Iona Daubmana / Metu Chriŕtaus M. D. LIX, <http://sr.lki.lt/Index.asp>.

MŽF – [Martynas Mažvydas] CATECHISMUSA PRAŕty Szadei, Makŕlas ŕkaitima raŕchta yr gieŕmes del krikŕczianiŕtes bei del berneliu iaunu nauiey ŕugulditas KARALIAVCZVI VIII. dena Menefes Saufia, Metu vŕŕgimima Diewa. M. D. XLVII. Soli Deo gloria, <http://sr.lki.lt/Index.asp>.

Marcinkevičienė Rūta 1990, *Lietuvių kalbos slinkties veiksmažodžių semantika ir stilistika lyginant su anglų kalba*, daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.

Mikulskas Rolandas 2009b, Kognityvinė lingvistika ir leksikografijos problemos, *Kalba ir žmonės*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 39–80.

Paulauskas Jonas 2015 [1987], *Sisteminis lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslas, <http://lkiis.lki.lt/sisteminis>.

Senieji raštai, <http://sr.lki.lt/Index.asp>.

Sisteminis lietuvių kalbos žodynas, <http://lkiis.lki.lt/sisteminis>.

Slobin Dan Isaac 1997, Mind, code, and text, *Essays on language function and language type: Dedicated to T. Givón*, Amsterdam: John Benjamins, 437–467.

Slobin Dan Issac 2004, The many ways to search for a frog: Linguistic typology and the expression of motion events, *Relating events in narrative: Typological and contextual perspectives*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 219–257.

Talmy Leonard 1972, *Semantic structures in English and Atsugewi*, daktaro disertacija, University of California, Berkeley.

Talmy Leonard 1985, Lexicalization patterns: semantic structure in lexical forms, *Language Typology and Syntactic Description, vol. 3: Grammatical Categories and the Lexicon*, Cambridge: Cambridge University Press, 57–149.

Talmy Leonard 1991, Path to realization: a typology of event conflation, *Papers of the Seventeenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistics Society, 480–520.

Talmy Leonard 2000a, *Toward a Cognitive Semantics, volume I: Concept structuring systems*, Cambridge: MIT Press.

Talmy Leonard 2000b, *Toward a Cognitive Semantics, volume II: Typology and process in concept structuring*, Cambridge: MIT Press.

Talmy Leonard 2007, Lexical typologies, *Language typology and syntactic description: Grammatical categories and the lexicon*, Cambridge: Cambridge University Press, 66–168.

Valiulytė Elena 2001, Lietuvių kalbos tikslo konstrukcijos su slinkties veiksmažodžiais, *Acta Linguistica Lithuanica* 44, 201–225.

Žilinskaitė Eglė 2010, *Vietos raiška Mikalojaus Daukšos „Postilėje“: postpoziciniai vietininkai ir jų funkciniai ekvivalentai*, daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.

Gauta: 2020-09-11

Priimta: 2020-12-01